թիւնից կոտորվեցան։ Այս կողմից աւելի վնասվեցան քրդերը, որովհետև այս կողմերում խաղաղութեան պարապմունքը, գլխաւորապէս, պատկանում է այս թափառական, կիսավայրենի ցեղին։ Հաստատ աղբիւրներից լսում ենք, որ, օր. 200 գլուխ ոչխար ունեցող քիւրդը զրկվել է իր հօտի կէսը բաժնից։ Կան, մինչև անգամ, և այնպիսի քիւրդ ոչխարատէրեր, որոնց ոչխարները բոլորովին կոտորվել են ցրտից և սովածութիւնից։ Եւ այս զօրաւոր պատճառն է անշ, որ ինձ ենթադրել է տալիս՝ թէ այս տարի, մինչ, իւրը և պաները պէտք է էլ աւելի թանգանան. որ՝ այս կենսական պիտոյքի առաջին հարկաւորութիւնները չտերի համար, անմատչելի գներ պէտք է ունենան։

Միակ մխիթարական երևոյթ, որ կարող է մասամբ ամրպել երկրագործի ներկայ անտանելի զրկութիւնը,—դա կառավարութեան չնորհած նեպատն է։ Այս տարի արդէն յունվար ամսին, ևս մի մասնաւոր նամակի միջոցով, հաղորդած էի յարգելի խմբագրութեանդ թէ՝—յառաջիկայ գարնան բարձրագոյն վարչութեան թոյլատրութեամբ 25,000 պուդաչափ ցորեն պէտք է բաժանվի մեր գաւառի չքաւոր երկրագործներին սերմանելու համար։ Հիմա լսում ենք, որ տեղական կառավարութիւնը անոր՝ բաժանել այդ նպաստը հետեւեալ կերպիս։—Խրաքանչիւր չքաւոր երկրագործ ընտանիքի ամենայն մի անդամին տալ աւելի կամ ցորեն երեք նուագի, ամենայն մի նուագի 10 ֆունտ, ուրեմն ամեն մէկին 30 ֆ.։

Վերջապէս ապրիլ ամսի 6-ից եղանակը սկսեց տաքանալ, գարնանային դառնալ։ Ամբողջ Շիրակը մեզ ասաց, գարձնաց մի ծանր բեռ վեր գցած իր վրայից։ Անցաւ փոտութիւնը և գարնանային արևգակի պայծառ ճառագայթների հետ ծագեցան և յուսոյ նշոյներ երկրագործի սրտի մէջ։ Արդէն ցանքը սկսված է։ Ամենքն էլ յոյս ունեն, որ այս տարի առատ կը մնի ցորենի բերքը։ Եւ իրաւի մեզ առատ հունձը կարող է փրկել մեր գաւառը մի անփախչելի մոտակայ սովից։

Ա. Ափրիկեանց

ՆԱՄԱԿ ԻԳՆԻՏԻՑ

—

10 ապրիլի

Անցեալ 79 թիվ «Մշակի» 175 համարում հրատարակված մի հարիւր բուրլի գումարի մնացորդ 22 ռ. 20 կ., որը յանուն «Արարատեան ընկերութեան դեռ մնում էր ինձ մոտ յուսալով թէ միւս տարեզրվող պարոններից դեռ կարող եմ ստանալ իրանց տարեգրած նուէրքը և այնպէս ուղարկել մեզ, բայց մի քանիսից ի բաց միւսները մնացին անվճար, ուստի տարեգրողների հաճութեամբ ուղարկում եմ մեզ 25 ռ. 20 կ., նպաստ սովատանջ Ջանգեզուրի հայ եղբարց ինքդիլով հաստատական ըստ պատկանելոյն։ Անս նուիրատուաց անունները։ Ա. Զօրանեան 1 ռ., Ա. Մարտիրոսեան 1 ռ., Մ. Գ. Մնացականեան 1 ռ., Ղ. Մարտիրոսեան 1 ռ., Ց. Տէր-Աւագեան 2 ռ., Ա. Ալէքսանեան 1 ռ., Խ. Զարիպեան 50 կ., Գ. Մելքոնեան 40 կ., Ա. Նալբանդեանց 50 կ., Մ. Սենեքերիմեանց 50 կ., Ա. Տէր-Թարոմիաեանց 1 ռ., Մ. Տէր-Մանասեանց 1 ռ., Մ. Աւետիսեան 1 ռ., Բ. Տէր-Մանասեանց 1 ռ., Գ. Թաչատուրեանց 1 ռ., Յ. Մ. Զանազանեանց 1 ռ., Իբրահիմ Ղալի 1 ռ., Ց. Բարսեղեան 40 կ., Պ. Աստուածատուրեանց 5 ռ., Ե. Ակարօնեան 10 կ., Ա. Գրիգորեանց 40 կ., Մ. Արզումանեան 50 կ., Եսայի Մնացականեան 1 ռ., Գ. Զարիպեան 1 ռ., Ա. Բարաշեանեան 50 կ., Վ. Թաչատուրեանց 40 կ. Գումարն 25 ռ. 20 կ.։

Ց. Վ. Արշարունի

ՆԱՄԱԿ Ն.-ԱԳՈՒԼԻՍԻՑ

—

7 ապրիլի

Մեր հասարակութիւնը, մանաւանդ կանայք, մեծ համակրութեամբ վերաբերվեցան այն հանգանակութեանը, որ արին յոգուտ Վանի սովատանջների պ. պ. Զուլամ Սամարյան և Ցակոբ Անգաչեան ու տիկնայք Եղիսաբէթ Սամարյան և Մարգարիտ Անգաչեան։ Գումարն եղաւ 205 ռ. 25 կ., որը ծրարված փոխանակագրով կը վճարէ մեզ պ. Սարգիս Գուլզարեան։ Նուիրատուները հետեւեալներն են. Օրիորդներ՝ Փարանեմ Ազամալեան 5 ռ., Թագուհի Ալիխան 1 ռ., Տիկիններ՝ Վարդուհի և Գուլիզար Ազամալեանք 25 ռ., Վարդուհի Ոսկանեան 15 ռ., Բաւասան Ոսկանեան 10 ռ., Զմրուխտ Ոսկանեան 10 ռ., Ջանաբիր Վարդապետեան 5 ռ., Աննա Ստեփանեան 3 ռ., Սօնա Զարգարեան 3 ռ., Ռոսի Հայրապետեան 3 ռ., Ջանաբիր Մանուէլեան 3 ռ., Զուլումեմ Զարգարեան 2 ռ., Մարգարիտ Մանուէլեան 2 ռ., Աննման Թումանեան 2 ռ., Եասաման Մանուէլեան 2 ռ., Մարգարիտ Անազեան 2 ռ., Եղիսաբէթ Սամարչեան 1 ռ. 50 կ., Աննուշկա Նուսնուսեան 1 ռ. 50 կ., Նիկար Նուսնուսեան 1 ռ. 50 կ., Ամազ Մանուչարեան 1 ռ. 20 կ., Ամազ Սիմէոնեան 1 ռ., Վարդամ Սէթեան 1 ռ., Ռոսի Թումանեան 1 ռ., Թագուհի Ուռնանեան 1 ռ., Մարգարիտ Մակարեան 1 ռ., Մարիամ Թադէոսեան 1 ռ., Մարգարիտ Տէր-Յովհաննէսեան 1 ռ., Թամամ Մակարեան 1 ռ., Փեփրօ Հայրապետեան 1 ռ., Զանազան Նուսնուսեան 1 ռ., Շուշան Եսայեան 1 ռ., Եղիսաբէթ Ստեփանեան 1 ռ., Ցաղիկ Տէր-Անդրէասեան 1 ռ., Սիրամարգ Մանուէլեան 1 ռ., Աննուշկա Ռոստոմեան 1 ռ., Սոփիա Թումանեան 1 ռ., Զանազան Զարգարեան 1 ռ., Աննա Բաղարաչեան 1 ռ., Եղիսաբէթ Ուռնանեան 1 ռ., Անուշկա և Փեփրօ Մանուկանանք 1 ռ., Նինօ Սամարչեան 1 ռ., Եասաման Մակինցեան 80 կ., Սանդուխտ Նուսնուսեան 60 կ., Աննա Շահնազարեան 60 կ., Ամն 60 կ., Ջանաբիր Եարդուլեան 50 կ., Լուսի Եարդուլեան 50 կ., Մարիանուս Սամարչեան 50 կ., Սիրամարգ Մկրտումեան 50 կ., Վարդուհի Գասպեան 50 կ., Մարիամ Աչեանան 50 կ., Հերիքնազ Աչեանան 50 կ., Աննան Շահնազարեան 50 կ., Հռիփսիմէ Զարգարեան 50 կ., Աբեղասամ Ստեփանեան 40 Աննա Մակարեան 40 կ., Զանազան Թումանեան 40 կ., Ջանաբիր Մակինցեան 40 կ., Ռոսի Տէր-Աստուածատրեան 40 կ., Զանազան Թումանեան 40 կ., Նինօ Թումանեան 40 կ., Բաւասան Զարգարեան 40 կ., Մարիամ Յովհաննէսեան 40 կ., Բաւասան Շահնազարեան 40 կ., Մաշ. Մարիամ Մսոփեան 40 կ., Ջանաբիր Ստեփանեան 30 կ., Աննա Սարգսիանբէկեան 30 կ., Շահնազամ Եսայեան 30 կ., Գոհար Արզումանեան 30 կ., Եղիսաբէթ Ռոստոմեան 25 կ., Թամամ Թեանեան 25 կ., Նազլու Մսոփեան 25 կ., Զազար Գէորգեան 20 կ., Մարգարիտ Ուռնանեան 20 կ., Զարգար Սարգսեան 20 կ., Սանդուխտ Միրզախանեան 20 կ., Եղիսաբէթ Արբահամեան 20 կ., Ռմն 20 կ., Կասպարէթ Եարդուլեան 20 կ., Ռոսի Թադէոսեան 20 կ., Վարդուհի Աբրահամեան 20 կ., Շահնազամ Կիսրէոսեան 20 կ., Եղիսաբէթ Սարիսչեան 20 կ., Մարիամ Տէր-Գէորգեան 20 կ., Ռիման Նուսնուսեան 20 կ., Սանդուխտ Եսայեան 20 կ., Խասի Յովհաննէսեան 20 կ., Եղիսաբէթ Մանուչարեան 20 կ., Մարիամ Աչազեան 20 կ., Մարիամ Շահնազարեան 20 կ., Եղիսաբէթ Նազարեան 20 կ., Մարիամ Անիեան 20 կ., Զազազամ Կարապետեան 20 կ., Համասիւռ Վարդազարեան 20 կ., Բաւասան Շահնազարեան 20 կ., Եզնազարեի Շահնազարեան 20 կ., Աննան Աբրահամեան 20 կ., Ամազ Սարգսեան 20 կ., Մարգարիտ Սարիսչեան 20 կ., Թամամ Տէր-Աստուածատրեան 20 կ., Շահնազարեի Մարտիրոսեան 20 կ., Աննուշկա Շահնազարեան 20կ., Աննա Յովհաննէսեան 20 կ., 11 անձինք 90 կ.։

Փարահներ՝ Պողոս Ագամալեան 10 ռ., Մատթէոս Ոսկանեան 10 ռ., Սոփիա և Մարիա Նուսնուսեանք 5 ռ., Ագաբէլ Ուռնանեան 5 ռ., Ռոստոմ Թուտուսեան 3 ռ., Աստուածատուր Տէր-Աստուածատրեան 3 ռ., Ղուկաս Սամարչեան 3 ռ., Յովհաննէս Եսայեան 2 ռ., Յակոբ Անազեան 2 ռ., Յովհաննէս Շահնազարեան 1 ռ. 60 կ., Յարութիւն Շահնազարեան 1 ռ., Գրիգոր Մանուչեան 1 ռ., Համզա Անազեան 1 ռ., Մարգար Զարգարեան 1 ռ., Ագաբել Նուսնուսեան 1 ռ., Գարիբջան Աչեանան 1 ռ., Գրիգոր Գասպեան 1 ռ., Հայրապետ Զարգարեան 1 ռ., Աւետիս Վարդազարեան 1 ռ., Ագաբել Սիմէոնեան 1 ռ., Անդամ 1 ռ., Մկրտիչ Միրզախանեան 1 ռ., Սարգիս Թումանեան 1 ռ., Կարապետ Մանուչեան 1 ռ., Զազար Սամարչեան 1 ռ., Աստուածատուր Ստեփանեան 1 ռ., Համբարձում Ստեփանեան 60 կ., Գրիգոր Զարգարեան 60 կ., Մկրտիչ Մկրտումեան 50 կ., Բէկզադր Թումանեան 50 կ., Կարապետ Սարգսեան 50 կ., Յարութիւն Կարապետեան 40 կ., Մկրտիչ Տէր-Գէորգեան 30 կ., Եփրէմ Գասպեան 20 կ., Շահնազար Շահնազարեան 20 կ., Զազարիա Բաղասարյանեան 20 կ., Մկրտիչ Պողոսեան 20 կ., Յարութիւն Մանուչարեան 20 կ., Գումարը 205 ռ. 25 կ.։

Ցակ. Անազեան

ՆԱՄԱԿ ԶԱՐՍԻՑ

—

13 ապրիլի

Ամսոյս 11-ին գէշ ճաշու այն ինչ գեռ նոր էի ձեռքիցս վայր դրել «Մշակի» № 56, որի մէջ տպված էր Ազէ բանդրապոլի հայ-աւետարանականների բողոքը իրանց համազգի լուսաւորականներից հալածվելու մասին, յանկարծ աչքիս առաջ ներկայացաւ նոյնպիսի մի տխուր տեսարան Զարսի խուլ փողոցների մէկում, որից տանում էին մի հանգուցեալի դիակ դէպի գերեզմանատուն, առանց քահանայի և եկեղեցական գաղրուց յաուէմիթացուելիսն, այլ նորան առաջնորդում էին, կամ պարզ ասենք, իրանց ձեռքերով բռնած տանում էին մի քանի ալեհարական մարդիկ, որոնք անշուշտ նրա ազգականները պէտք է լինէին։ Այդ մարդիկը կորացրած անկենդանով փողոցներից՝ կարծես իրանց ամօթալարտ դէմքի տխուր գծագրութեամբ յայտնում էին մի հոգեկան դառն վիրավորանք, այն երդիծարանութեանց և ծիծաղելի արհամարհանաց դէմ, որը ընդունում էին իրանց հանարիւն եղբայրներից։ Հետաքրքրութիւնս ըստիպված մտեցայ դիակին հետեւողներից մէկին և ստացայ հետեւեալ լիակատար տեղեկութիւնները։ Հանգուցեալն էր Կիրակոս անունով մի ծերունի (ընկի Մչեղի), որը զոյգանալով մի խաչագող քա հանարի հանապարհ անելուց, իր կենդանութեան ժամանակ մեզ ասում է նորա ձեռքից ս. հաղորդութիւնն ընդունելը, որի համար խնդն ծերունին պսակվում է տէր Հօրից բողոքական տիտղոսով։ Վերջապէս մի քանի օրից յետո մեռնում է խնդն ծերունին և նորա կինը, որիկն ու եղբայրը դիմում են մեր բարեկրթն հայրերին, որ գնան թաղեն նոսնց։ Վերջինները իսպառ մերժում են կիրակոսի ազգականների խնդրը ասելով և այս, թէ, ուշուր պէտք է չան նման թաղելու— Սորանից յետոյ հանգուցեալի կինը խնդրագրով դիմում է կրօնական, քաղաքական և ուսումնական ժողովներին, հայցելով նոցա մարդասիրաբար կարեկցութիւնը, գէթ ի պատիւ հայ անուան չը մերժել իր խնդիրը։ Այս դիպուածում ասպարէզ է բերւում գալիս մի կարմատակ եկեղեցական (որ իր կարծիքով Զարսի ամենապատուաբ հրգն է), նորա տգեղագոյն դէմքի գծագրութիւնը և դէպի սուր գագաթը շրջված ծուռ աչքերի չգեր տեսնող անձը կր սարսափի և անշուշտ կը կարծէ՝ որ իր տեսածը իրաք մի կատաբեալ խաչագող պէտք է լինի։ Դա մեր վերոյիշեալ խաչագող նոր լծակիցն էր, որ իրան համարելով կրօնական ժողովի անդամ, իր պատաւական գիտար փատաբանութիւններով մերժում էր ոչ միայն հանգուցեալ կիրակոսի օրհնաւոր թաղումը, այլ և պընդում էր, թէ չէ կարելի մինչև անդամ նորան թաղել տալ թաղվել հայոց գերեզմանոցում։ Դրան աչխատեցին ժողովի միւս անդամները և Զարսում գտնվող մի քանի պատուաւոր հայ աստիճանաւորներ և հանգստ մարդիկ իրանց երկար ու բարակ բացատրութիւններով հասկացնել տէր հօրը, թէ այդ տեսակ անտեղի տակտիկութիւնը դէպի մեր համարիւն եղբայրները, անօգուտ է բոլորովին և վնասակար ներկայ ժամանակում, և ընդդէմ իսկ հայոց եկեղեցու յատուկ ներողամտութեան և Քրիստոսի վարդապետութեան։—Մեր կրօնասէր հարը տակտին անչարժ մնալով իր սովորական յամառութեան մէջ, դիմից տաքացած ուսումնարան, առաջնորդարան և յետոյ մի քանի զարսեցի ազանեներին, ոչ մի տեղ իր խելքին համաձայն խորհուրդ չընդունելով, վերջապէս ըստացաց դէպի բաղարը, և այնտեղ զրգռելով մի մի քանի գերձակ, բանաչաչաներ, մեծ աղմուկ բարձրացրեց քաղաքի փողոցներում, ասելով նը-բանց, որ այդ նոր ուսումնականները, աստիճանաւորները և բոլոր «կաղոթաց» զրոները բողոքական են, և իբրև ապացոյց իր խօսքերին, օրինակ էր բերում ուսումնարանն ու թատրոնը. «ահա տեսէք ինչ կը սովորեցնեն մեր տղոցը, ատ զպրոցներուն մէջ ալ Աստմս ու ժամգիրք չը կայ, բիբլիան անհաւատի բաներ, թէաթրոյի մէջն ալ Զարագեօզի օրէն խաղցնեն կեղեր մէջ-մանէի պէս։ Հաստատում էր տէր հօր խօսքը Թարվի Գ-ը։ Վերջապէս բաղարում է Հնդրս 8. Զ.-ի, վճռվեցաւ հետեւանքը. մինչ քահանայ, որ կը հանձնակի ֆարմասոն կիրակոսին թաղելու, անոր փիրնը կտոր կտոր կենդիք կը ու միրուքն ալ կը վեռնիք։ Լսելով այս վճիռը հանգուցեալի կինը, դիմից հեռագրով Էջմիածնի օգնութիւնը։ Երկու օրից յետոյ ստացվեցաւ պատասխան մի եպիսկոպոսից, թէ այդպիսի բաների համար պէտք է դիմել Զարսի առաջնորդ Ազուանանցին։ Այս վերջինը ոչ դրաղդաբար այժմ գտնվում է Բաթում, ուրեմն ինչ պէտք էր անել, էլ ուրիշ հնար չը կար, անճարացած անբաղդ մնալի ազգականները և բարեկամները դիմեցին ոստիկանութեան կարեկցութեանը, որը յարգելով մի երկու աւետարանական-հայի խնդիրը, չնորհեց նոցա մի կտոր հող հայոց գերեզմանատնից հեռու, որտեղ թաղվեցաւ կիրակոսի դիակը (երեք չորս օր տան մէջ մնալուց յետոյ իր կնոջ և որբացած զաւակների պատասխանով թրջված)։

Խնդրում եմ, յարգոյ խմբագիր, ի սէր արդարութեան ընդունել մեր այս նամակը ձեր լրագրի էջերում և հրատարել Զարսի առաջնորդ գերապատիւ Ազուանանցի ուշադրութիւնը իր տեսչութեան ներքոյ գտնվող այսպիսի աբժանաւորաց թիւը կարճացնելու համար, որոնք գեռ տասնյակ ժամանակից այսպիսի անհամար կամակորութիւններ են արած։

Օտարական

ՆԱՄԱԿ ԵՒԱՏԵՐԻՆՕԳԱՐԻՑ

—

Ապրիլի 16

Թէև սակէ ամիս մը առաջ տեղւոյս ծխատէր Տէր-Մարտա ալաց քահանայ Պապրեանցի ձեռաքը ուղարկված էր ձեզ եկատերինոդարի հայ հասարակութեան մէջ հաւաքված 350 բուբլի արծաթ գումարը Վանի սովատանջ մեր համազգի թշուառ եղբարցը հասուցանելու, սակայն ստորագրութիւնը, ինչպէս որ վերոյիշեալ մեր ծխատէր քահանան գրած էր, կը չարունակվէր և չը նայելով տեղւոյս հայ հասարակութեան փոքրամասնութեանը իմ և պ. պ. Մարտա Շուշանեանի և Պետրոս Թարասուցիանի ակնածութեամբ հաւաքվեցաւ այլ ևս ե. բուբ հարիւր քառասուն բուբլի արժ. (340 բ.) որը ընդ սմին ուղարկելով ձեզ, մեծապատիւ տէր, խոնարհաբար կը խնդրեմ բարեհաճէք ուղարկել ըստ պատկանելոյն, և միանգամայն խնդրում եմ տպագրել ստորագրողաց անուանքը ձեր «Մշակ» լրագրին մէջ ի գիտութիւն մերոնց։ Որք են՝ գնեցեալ մայեօռ Յովհաննէս Նաղարով 25 ռ., Խմիչնեռ Ազէքսանդր Մեղվիչեան 25 ռ., Մկրտչէ Քառասուլեան 20 ռ., Գէորգ Պաշմաքեան 15 ռ., Սոփիանոս Տէր-Եպիփանեան 10 ռ., Նիկողայոս Զարովչեան 10 ռ., Ղազարոս Թորոսեան 10 ռ., Иванъ Пассіяни (յոյն) 10 ռ., Մարտիրոս Տէր-Մանուէլեան 10 ռ., Մկրտիչ Տէր-Սարգսեան փոփով 10 ռ., Մկրտչէ Մատեսեան 5 ռ., Егоръ Егоровичъ Никифораки (յոյն) 5 ռ., Н. Пачаковъ (յոյն) 5 ռ., Բարսեղ Ապիսդոլոնեան բժիշկ 5 ռ., Կարապետ Եմիրզեեան 5 ռ., Յովհաննէս Պախչարարյանեան 5 ռ., Մարիամ Թամանեան 5 ռ., Սրբուհի Սերեպրեանեան 5 ռ., Մանասի Տիրուհի Շլեեան 5 ռ., Մարիամ Ֆառասուլեան 5 ռ., Սօֆիա Տէր-Լպիֆանեան 5 ռ., Ցիկնաչք Պոկառասուքեանք 5 ռ., Օլիգաչ Կոսպինովայ 5 ռ., Աննա Թարակիլիանեան 5 ռ., Յուստինէ Գրիգորեան 5 ռ., Տիրուհի Ֆառասուլեան 5 ռ., Օլիգաչ Ֆարիկովայ 5 ռ., Աննա Թորոսեան 3 ռ., Տիրուհի Կուզնեցովայ 3 ռ., Գայանէ Պաշմաքովայ 3 ռ. Դաշնուհի Ղախնասեան 3 ռ., Սօֆիա Զեպպանովայ 3 ռ., Հեղինէ Խասպէկեան 3 ռ., Մամանեան Փապանեան 3 ռ., Խաչատէր Մարեան 3 ռ., Սօֆիա Երկանեան 3 ռ., Եղիսաբէթ Գէչէնեան 3 ռ., Գասարինէ Մինասեան 3 ռ., Կարապետ Օրլինեան 3 ռ., Ցակովբ Մինասանեան 3 ռ., Մկրտչէ Ղարաչվանեան 3 ռ., Մկրտչէ Գաբրիէլեան 3 ռ., Զրսեանոտ Պախչարարյանեան 3 ռ., Սիմէոն Միանէրեան 3 ռ., Սերովբէ Պոստանեան 3 ռ., Բարսեղ Խուպարեան 3 ռ., Գէորգ Ղարինեան 2 ռ., Կարապետ Խաչիկեան 2 ռ., Գասպար Միհեսերեան 2 ռ., Մանուկ Փիլէքերեան 2 ռ., Գէորգ Դաշեան 2 ռ., Գայանէ Ղարովեան 2 ռ., Բեռաբէ Զափրանեանց 2 ռ., Գեղեցիկ Փոփովայ 2 ռ., Մարիամ Պուտչեան 2 ռ., Եղիսաբէթ Թաղիեան 2 ռ. Շուրպէքէ Փոփովայ 2 ռ., Եղիսաբէթ Պէչատեան 2 ռ., Աբուսեան Խասպէկեան 1 ռ., Օլիգաչ Ղարինեքեան 1 ռ., Եւա Սաղիմեան 1 ռ., Գէորգ Խուտի Մինասեան 1 ռ., Լուսիկ Հայանովայ 1 ռ., Եւա Զաքմախեան 1 ռ., Թագուհի Պաղլաբայեան 1 ռ., Վասիլէ Քառասիրեան 1 ռ., Վասիլէ Խաչատրեան 1 ռ., Խանում Պարքնովայ 1 ռ., Կատարինէ Քառասիրեանովայ 1 ռ., Կատարինէ Աղզմանեան 1 ռ., Յուստինէ Զուլալեան 1 ռ., Կատարինէ Օնանեան 1 ռ., Մարիամ Պարոնովայ 1 ռ., Գէորգ Ասլանեան 1 ռ., Գէորգ Գուլնարեան 1 ռ., Գրիգորի Մեգնիկով (առս) 1 ռ., Գէորգ Զաքմախեան 1 ռ., Ցուկիմէ Գէլէզոլլա 1 ռ., Պետրոս Աղապաշեան 1 ռ., Սրապան Աչեան 1 ռ., Ցակիմ Խաբարիլեան 1 ռ., Գաբրիէլ Պողաշեան 1 ռ., Պետրոս Թիրիեան 1 ռ., Петръ Пятковъ (առս) 1 ռ., Բաղդասար Փեչեքերեանց 1 ռ., Ни-

քափոր Կոսոնենկո (առուս) 1 ր., Այոյան ոմն 60 կ., Ովսանա Ագիտանիկան 40 կ., ընդամենն 340 ր. արժ.։

Մեծ մեծապատուութեանդ խնամարկ ծառայ Յովհաննէս Թամանեան։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՆՈՒՐԲԱՐ-ՓԱՇԱ

—

«Голосъ» լրագրի Կ. Պոլսի թղթակիցը գրում է հետևեալը։

«Բերլինի գաշնագրի 61-որդ յօդուածը, որ վերաբերվում է Հայերով բնակված նահանգների գրութեան բարւոքման և վերանորոգութիւնների, մինչև այժմ անգործադրված է մնացել։ Վերջին ժամանակների ընթացքում անցքերը Հայաստանում, այդ երկրի մէջ տիրող սովը, որ մեծ հարուած է տուել նրա ազգաբնակութեանը, իրանց վրա Լօնդոնի կաբինետի առանձին ուշադրութիւն դարձրին։ Լօնդոնում բնակվում են նշանաւոր թւով հայեր, որոնք հարստացան վաճառականութեան միջոցով և որոնք ընդհանուր յարգանք են վայելում։ Հայերի ներկայացուցիչներից ամենանշանաւորները այս օրերս, ինչպես հաղորդում են, երկար խօսակցութիւն ունեցան Անգլիայի արտաքին գործերի մինիստր լորդ Գրէնվիլի հետ և մինիստրը դրականապէս խոստացաւ նրանց, որ շուտով իր ձեռքը կառնի հայոց գործը և կը կամակերպի Հայաստանում, Անգլիայի օգնութեամբ, նոր քաղաքական կեանք, որով վերջ կը դրվի այն սխալ անկարգութիւններին, որոնք շարունակվում են Թիւրքիայի այդ նահանգի կառավարութեան մէջ, չը նայելով, որ Բերլինի գաշնագրի վաւերացնելուց յետոյ արդէն երկու տարի է անցել։ Ասում են որ Հայաստանում կը մոցնվի Լիբանանի ինքնավարութեան պէս մի ինքնավարութիւն, և կառավարիչ կը նշանակվի մի քրիստոնեայ։ Ինչպէս լսում է, Անգլիայի կանցլերը լինելու է Նուբար-Փաշան։»

ՍՈՎԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

—

Ֆրանսիական «Temps» լրագրին Կ. Պոլսից ապրիլի 29-ից գրում են հետևեալը Հայաստանի մէջ տիրող սովի մասին։

«Վանի անգլիական հիւպատոս գ. Կէլլսոն որ այցելել էր Բեկիրի նահանգը սահմանի վրա, վերադառնալուց յետոյ պատմում էր, որ այդ նահանգի բնակիչները ապրսափելի աղքատութեան մէջ են և ուտում են իրանց ջօրիներին և ձիերին։ Ագրակի նահանգում, որ նոյնպէս սահմանի վրա է գտնվում, հարիւր մարդուց աւելի սովից մեռել են։ Գարդարի մէջ գիւղացիները ծախել են իրանց ջահիլ կանանցը, որպէս զի այդ սոր վաճառքի գնով կարողանան իրանց երեխաների ցոյութիւնը մի քանի օր երկարացնել։ Վանի շրջանակներում ապրանքի սով է տիրում։ Բաշկալէի մէջ բնակիչները ուրիշ կերակուր չունեն բացի տգած արմատների ալիրը։

Վանի մէջ սովատանջներին առաջ հարիւր գրամ հաց բաժին էր տրվում, այժմ այդ թիւը յիսունի է հասցրած։ Մարդիկից, Աղիսի և Մուսուլի վիլայեթներից նոյնպէս վատ տեղեկութիւններ են ստացվում։

Հայերը սկսեցին ստորագրութիւններ հաւաքել։ Նորա գիմեցին Բօսֆէի, Մարմարայի, Կարմուտայի, Եսկայի և Սինգապուրի մէջ բնակվող իրանց ցեղակիցներին։ Մանչեստրի մէջ բնակվող հայ գաղթականները մեծ գումարներ ուղարկեցին։ Հաղորդում են նոյնպէս որ Էջմիածնի Կաթողիկոսի աշխատանքներով հաւաքած հատկաւոր հայ է ստացվում։ Կ. Պոլսի պատրիարքը հրաւիրեց հայ տիկիններին մասնաժողով կազմել և նոր եռանդով զբաղվել բարեգործութեամբ։ Մխիթարեան է այն երեցոյթը, որ այդ մեծ դժբաղդութիւնը ոչնչացրեց կրօնական անհամանդամութիւնները և իրրև մի ընտանիք միացրեց բոլոր հայերին, թէ լուսաւորական, թէ կաթոլիկ և թէ բողոքական։

Սակայն մի գեղեցիկ վիճակ լայանց՝ վերնասված ազգասիրութիւնը երկու տարով տասանորդի տուրքից ազատել։ Կառավարութիւնը յանձնաժողով նշանակեց վնասվածների համար նուիրատուութիւններ հաւաքելու։ Օրերում ասում էին, որ նոր յանձնաժողովը հրաւիրեց հայոց պատրիարքի հիմնած և գործին մեծ ծառայութիւններ տրած հայոց կենտրոնական մասնաժողովը յանձնել իրան հաւաքած գումարները և վերջ դնել իր գոյութեանը։ Այդ լուրը հերքվեցաւ թէ հայոց կոմիտեի կողմից և թէ կառավարութիւնից մի հաղորդութեամբ, որ տպված էր թիւրքայ լրագրերի մէջ։ Հայոց մասնաժողովը, տեղական լրագրերի մէջ տպելով իր հերքումը, մի լաւ լուր է հաղորդում, այն է, որ Բ. Դուռը ընդունեց հայոց պատրիարքի նախագահական առաջարկութիւնները սերմերի բաժանման մասին այն տեղերի մէջ, որտեղ տիրում է սովը։

Մուսաց կառավարութիւնը 10,000 ֆր. ուղարկեց։ Պետերբուրգի հայերը իրանց կողմից նոյնպէս շարժվեցին։ Յօգուտ սովատանջների նրանք կազմեցին երաժշտական երեկոյ, որ մայիսի 3-ին կը տրվի գերմանական դեսպանատանը։ Ծարաբաղդաբար այդ բարեգործութիւնը, համեմատելով դժբաղդութեան մեծութեան հետ, աննշան արդիւնքներ կը տայ։ Այդ պատճառով կարծում են, որ սովատանջ հայերից և մահմեդականներից Աբրմանան Եւրոպային ուղղած խնդիրքը կը լսվիս։

Կ. Պոլսից անգլիական «Standart» լրագրին գրում են հետևեալը։ «Բիթլիսի բնակիչները ապատամբեցին նահանգապետի դէմ, որը հրաման է ստացել բոլոր ազատ հայը Վան ուղարկել։ Բիթլիսը Վանին և Բաշկալային ամենամօտ քաղաքն է։ Երբոյից հաղորդում են, որ եթէ այդ երկու քաղաքները հայ չը ստանան, նրանք բոլորվին կը կորչեն։ Անգլիական և ռուսաց դեսպանները զանգատվեցին Բ. Դրանը Բիթլիսի նահանգապետի վրա, ասելով, որ նա դրել է բնակիչներին ընդդիմանալու համար։ Վերանորոգութիւնների մասնակը յետաձգված է։ Կառավարութիւնը այժմ պատերազմական պատրաստութիւններ է տեսնում, որպէս զի պատրաստ լինի։ Նահանգապետները հրամաններ ստացան, որ բեկիչներին պատրաստ պահեն որպէս զի նրանք կարողանան հրամանի ստանալուց յետոյ խսկոյն զորքի մէջ մտնել։ Անցեալ շաբաթ այսպէս մի քանի հազար զինուորներ հասան։ Ասիայում կառավարական պահեստներում մեծ գործունէութիւն է նշմարվում։»

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

—

Դարբէզ, 30 մարտի

Մարտի վերջումն ենք, բայց տակաւին չազատվեցանք ցրտաչունչ և ըքարեր քամիներից, յորդառատ անձրևներից և ձմեռվան սպառնալիքներից։ Եթէ մի օր ունենում ենք արև և դարման զեղազարդ եղանակ, խսկոյն մէջ է մտնում գիտ մարտը իր բոլոր փոթորիկներով, ամէնքի հանգստութիւնը վրդովում, ամէնքի զուարճութիւնը կիսատ թողնում և ամէնքին յուսակտուր անում, մանաւանդ խեղճ գիւղականին, որ իր եղն ու գոմէշը, արօրն ու մանը կամ և պատրաստ, ուզում է գուբը վարել մշակութեան դաշտը։ Բայց այդ ամսի գժութիւնը շատ վնասակար չէ, դա կ՚ունէ անուշա իր բազմակողմանի և լաւ հետևանքները։ Այդ այդպէս մնելով, վատ չէր լինի, որ ես այստեղ պատմէի մի առանդութիւն։ Ասում են, մի տարի Ղարադաղ գաւառում, մարտը մինչև վերջը այն ասպիճանի ցուրտ և ձիւնալից է լինում, որ մի հայանական գիւղի ժողովուրդ, յուսահատված, իրանց մեկիկով և ծերերով մեռան գնում են գանգատվելու մարտ ամսի ձեռքից իրանց երկրի դատաւոր խանին, խանը լսելով նորանց գանգատը՝ ծիծաղում է իր գիւղացիների յիմար պարզմտութեան վրա և առաջարկում է նորանց մնալ իր տանը որպէս հիւր մինչև երկու շաբաթ, այնուհետև նա մինչև կուենայ նրանց բաղձանքը կատարելու, ինչպէս կը կամենան, որովհետև այդ երկու շաբաթվայ մէջ նա զբաղված կը լինի իր որդու հարսանիքով։ Գիւղացիները լաւ ուրախութիւններ են վայելում խանի տանը այդ միջոցին, մասնակցում են նրա որդու հարսանեաց հանդէսներում, և ապա խանը տալիս է նորանց մի զբաւական հրաման այս բովանդակութեամբ։ «Իմ բարի գիւղացիներ, մինչև որ դուք կը հասնէք ձեր գիւղը, այս հրամանիս զօրութեամբ ալ ես դուք ձիւն և սառնամանիք չէք տեսնի, որովհետև նորանք անմիջապէս կը հեռանան՝ հրամանիս հնազանդելով։» Հասկանալի է, որ խանը օգուտ քաղելով գիւղացիների միամտութիւնից, նորանց ցոյց տուեց իր հրամանը և զօրութիւնը ձմեռվայ վերաբերութեամբ, երբ ապրիլի կէսից յետ գարունն արդէն տարածել էր իր ջերմութիւնը։ Գիւղացիները վերադառնալիս, երբ հասան իրանց գիւղի մօտ եղող ձորակին և երբ տեսան, որ ձիւնը և սառը հալուած գնում են խշխշալով, որպէս փրբրիկ աւուակներ, ուսան դարձան դէպի ձիւնը իրանց գաւառական բարբառով. «Այ սգէտակ յիլոված ձիւն, գեռ հալա խանին գիրն ընք բերած որ իդի լաք տալով իս գնիկիս, որ խանը ինքն իլալ գեսլ յինչ ըս իլալ արիլ։ Այսինքն, այ սպիտակ ալեռած ձիւն, գեռ խանի գիրն ենք բերել, որ այդպէս թաչելով ես գնում, իսկ եթէ խանը ինքն գար, ինչ պէտք է անէիր։

Արտաքսանքում ես հացը օր օրից թանգանում է և անմատչելի դառնում ժողովրդեան ընտոր մասին, որը մի քանի անգամ յեղափոխական ցոյցեր արաւ, բայց կառավարութեան խնամքով հանդարտվեցաւ և վերջապես Շնչ իր ցորենի ըստեմարանները 6 հազար խալվար ցորեն խիստ ամսի գնով ցնորենց Դավրէժի բնակիչներին։ Այդ էլ բաւական չգնեց, որովհետև գեռ չորս ամիս կայ մինչև նոր հունձքը և գիւղերից անհամար բազմութիւն երկրագործների գիմում են դէպի մեր քաղաքը, իրանց ամբողջ ընտանիքներով հաց մուրալու համար, մերկ, սոված և հիւանդոտ։ Ազրակից գիմում են Սալմաստ, իսկ Ուրմիից Թաթվում են Դավրէժ, Ուստ Ղարադաղի հայերը նոյնպէս հաց են պահանջում։ Սովից մահ ես պատահում է մեր կողմերում, մի խօսքով սովը և սատակ ցուրտը այս տարի ամէն տեղ մի սարսափելի տառապանքի տեսարան են ներկայացնում։ Դավրէժի հայերը անտարբեր չեն դէպի մեր վանեցի սովատանջ եղբայրները։ յոյս կայ որ նրանց համար մի գրամական հանգանակութիւն լինի։ Դավրէժի հայերը գրաված են գլխաւորապէս մեր երկրի հայ սովալներով, մինչև օրս մեր քաղաքի հայ չքաւորներին, Մարագի և Ղարադաղի սովատանջներին նպաստած են գրամական օգնութեամբ մօտ 1500 բուրլ։

Այս նամակս, կարծես գիտամբ, մի չարաթ ետ մնաց մինչև ապրիլի 6, որ կարողանամ մի նոր լուր ես պատմել։ Բնութիւնն էլ երբեմն իր հաստատ օրէնքներից չեղվելով, բացառութիւններ է ներկայացնում, ինչպէս պատահեցաւ ներկայ գարնան օրերում։ Մարտի 31-ից օրը փոխվեցաւ, երկինքը սև կուտակ, կուտակ ամպերով ծածկվեցաւ, սառցի բուքը և ցուրտերն սկսեցին յանվար ամսի ասպիճանով, 6 օր չարունակ, այսինքն մինչև ապրիլի 5 ձիւն և անձրև տեղաց անաւոր փոթորիկներով։ Այդ միջոցին բազմաթիւ ոչխարներ և գառներ կոտորվեցան. ասում են որ սատակի և ցուրտը վնասել է նորարարդոյ ծառերին ալ և նոր ծած ցորենին, եթէ որ այս վերջինը կը սըտուգվի, գացող տարվայ համար պէտք է ասել «Ինդ եղիցի լալ և կրծել առատանց»։ Ցեղիս կանանց սեռի մէջ գիտաւորութիւն կայ վանի սովատանջների համար նպաստ հաւաքել։

Արմենակ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—«Post» լրագիրը անգլիական «Daily News» լրագրի խոսքերին հետևելով, հաղորդում է որ Կ. Պոլսի անգլիական նոր դեսպան Գօլշեի գլխաւոր ջանքերը պէտք է ուղղված լինեն Թիւրքիայի այն երկիրներին ինքնավարական իրաւունքներ տալուն, որոնց մէջ դեռ ես իրագործված չեն որ և է վերանորոգութիւններ։

—Անգլիայի պարլամենտի առաջին նիստերից մէկում միստր Սամուէլսն ասաց, թէ նա դիտաւորութիւն ունի պարլամենտի ուշադրութիւնը դարձնել յունաց և Չէրնոգօրիայի սահմանների խնդրի այժմեան վիճակի, նաև Ասիայի բարեկարգութիւնների խնդրի վրա։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Յայտնի գրող Գուստավ Ֆլոբէր, բէալական չգօլայի գլուխը Ֆրանսիայում, «Madame Bovary և «Salambo» նշանաւոր վիպասանութիւնների հեղինակը, մայիսի 8-ին, ճաչից յետոյ երեք ժամին յանկարծակի մեռաւ կաթուածահարութիւնից իր կալուածքում, Կրուասէում, Բուանի մօտ։ Նա ծնվեց Բուանում 1821 թ.ին։ Նրա հայրը յայտնի բժիշկ էր, և այս պատճառով Գուստավ Ֆլոբէր սկզբում ուսումնասիրում էր բժշկականութիւնը, բայց վերջը սիրահարվեց գրականութեան վրա։ Նրա առաջին հեղինակութիւնն էր «La tentation de Saint-Antoine» որ հրատարակվեցաւ L'Artiste ամսագրի մէջ 1854 թ.ին։ Յետոյ հրատարակվեցան նրա երկու բոմանները, որոնց անունները մենք վերև յիշեցինք, L'Education sentimentale և «Le Candidat» քաղաքական կոմեդիան, որ ներկայացվեցաւ 1874 թ.ին Vaudeville թատրոնում, բայց որը երկար ժամանակ չը կարողացաւ մնալ բեմի թատրոնում։ Երեք տարից առաջ նա կրկին հրատարակեց «Երեք լեգենդներին» («Trois Contes») մի հաւաքածու, որ թարգմանել է ռուսերէն Ի. Ս. Տուրգենեվ։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 8 մայիսի։ «Правит. Вѣстн.» լրագիրը Կայսրուհու առողջութեան մասին հաղորդում է հետևեալ բիւլետենը։ Վերջին շաբաթվայ ընթացքում Կայսրուհին իրան վատ էր զգում, հիւանդութեան նշանները աւելի խիստ էին, այժմ էլ թուլացել են։

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պ. Ա ՄԻՐԶՕԵԱՆ պատկերահանդէսը բաց է ամէն օր։ Մուտքը յօգուտ ՎԱՆԻ սովատանջների։ Պատկերահանդէսը գտնվում է ՇԻՕԵԱՆ տանը, Գալալիոնի պրոսպէկտի վրա։ Մուտքը 20 կոպէկ է։

1—5

Օրերումս գուբս եկան մամուլի տակից և վաճառվում են Օ. Գ. Ի Գ Ի Գ Ո Ր Ե Ա Ն Ց ի Կովկ. գրաւաճառանոցում։

1. Ը Դ Ա Մ Ա Ն—քերթուածք և թարգմանութիւնք. Տփխիս 1880 թ. գինն է 1 ր. 25 կ.։

2. Դ Ո Կ Տ Օ Ր Լ Ո Կ—Լեսանի առողջապահութեան Տփ., 80 թ. — 35 կ.։

3. Ֆ Ր Է Յ Դ Ա Ն—Տաւիղ յիսնալի Տփ. 80 թ. — 30 կ.։

4. Պ Ա Ր Կ Ա Ս Ա Ն Ց—ընդհանուր պատմութիւն հայոց դպրոցների համար, հ. ա. Տփ. 80 թ. — 80 կ.։

5. Գ Ա Մ Ա Ռ Ա Թ Ի Պ Ա Յ — մանկական երգեր 80 թ. անկազմ — 15 կ.։

6. Կոյնը կազմած — 25 կ.։

7. Սիրլիս Փէլիէրտ Հ՚ոբիմնիացին Ֆրանկիսկէ (Ֆրանչէսկա դա Ռիմինի)։ Դանտէի Նրանչէսկան, Լէսթարդիի առ Իտալիան։ Տաֆերնոյ ծերը։ Ը. Մ. Ե. Գ. Տփ. 80 թ. գինն է — 70 կ.։

10—10